

اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل

(با تجدید نظر و اضافات)

دکتر سید عبدالعلی قوام

تهران

۱۳۹۰

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

قوام، عبدالعلی، ۱۳۲۹ -
 اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل / عبدالعلی قوام. — تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۰.
 نه: ۳۵۷ ص. — ((سمت))؛ ۳۲. علوم سیاسی: ۱)
 بها: ۵۰۰۰۰ ریال.
 ISBN 978-964-530-702-6
 Abdol-Ali Ghavam, Principles of Foreign Policy and International Politics.
 پشت جلد به انگلیسی:
 چاپ اول: پاییز ۱۳۷۰، چاپ هفتم: ۱۳۸۰ (با اضافات)، چاپ هفدهم: زمستان ۱۳۹۰ (با تجدید نظر و اضافات).
 واردنامه.
 کتابخانه: ص. ۳۵۷-۳۵۰.
 ۱. روابط بین المللی. ۲. علوم سیاسی. الف. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
 ۱۶ الف ۹ ق / ۱۳۰۵/۱۶
 ۱۳۸۰
 شماره کتابشناسی ملی
 ۱۷۹۸۹۸۰

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
 مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل
 دکتر سید عبدالعلی قوام (استاد دانشگاه شهید بهشتی)
 چاپ اول: پاییز ۱۳۷۰
 چاپ هفتم: ۱۳۸۰ (با اضافات)
 چاپ هفدهم: زمستان ۱۳۹۰ (با تجدید نظر و اضافات)
 تعداد: ۳۰۰۰
 حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»
 چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات اوقاف
 قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشنده گان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.
 نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبه روی پمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۰۲-۴۴۲۴۶۲۵۰.
 www.samt.ac.ir info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر یا مؤلف، نشر یا پخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از اهداف مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبانی و علمی معتبر و مستند با درنظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبانی و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، با مطالعات و تحقیقات لازم پردازد و در هر کدام از رشته های علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن، باید به تدریج و پس از انتقادهای و یادآوریهای پیاپی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نورزند.

کتاب حاضر که دربرگیرنده مطالب پیشرفته ای در زمینه سیاست خارجی و سیاست بین الملل است، به عنوان منبع اصلی برای استفاده دانشجویان رشته های علوم سیاسی و روابط بین الملل تدوین شده است. امید می رود که علاوه بر جامعه دانشگاهی، پژوهشگران و برنامه ریزان سیاست خارجی کشور نیز از آن بهره مند شوند.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه چاپ هفدهم
۳	فصل اول: سیر مطالعه روابط بین الملل
۸	مشکلات بررسی علمی روابط بین الملل
۱۳	سیاست و روابط بین الملل
۱۴	هدف و انگیزه مطالعه سیاست بین الملل
۱۵	سطوح تحلیل در سیاست بین الملل
۲۰	موضوعات مورد مطالعه سیاست بین الملل
۲۳	نقش دولت در سیاست بین الملل
۲۶	تجزیه و تحلیل عناصر تشکیل دهنده دولت
۳۵	فصل دوم: تجزیه و تحلیل سیاست بین الملل بر اساس رهیافت تصمیم گیری
۳۶	معیارهای تصمیم گیری
۴۵	انواع مدل‌های تصمیم گیری
۴۵	مدل عقلایی
۴۶	مدل رضایت بخش
۴۷	مدل فزاینده
۴۸	مدل بینش فوق العاده
۴۹	مدل مختلط
۵۰	فصل سوم: تجزیه و تحلیل سیاست بین الملل بر اساس رهیافت قدرت
۵۶	عناصر تشکیل دهنده قدرت
۵۶	۱. ایدئولوژی
۵۸	۲. عوامل اجتماعی-انسانی

۶۳	۳. عوامل سیاسی
۶۷	۴. عوامل جغرافیایی
۷۲	۵. عوامل نظامی
۷۳	۶. عوامل اقتصادی
۷۵	جمع‌بندی ویژگی‌های قدرت
۸۱	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل نظام بین‌الملل
۸۷	مختصات ساختاری نظام بین‌الملل
۹۰	نظامهای تک‌قطبی
۹۲	نظامهای دوقطبی
۹۲	نظامهای سه‌قطبی
۹۳	نظامهای چندقطبی
۹۷	تحول نظام جهانی
۱۰۱	تجزیه و تحلیل نظام موازنه قدرت
۱۰۸	بررسی فرایند تاریخی نظام موازنه قدرت
۱۱۵	فصل پنجم: تجزیه و تحلیل سیاست خارجی
۱۲۳	هدفهای ملی
۱۲۸	انواع هدفهای ملی
۱۲۸	هدفهای مستقل و وابسته
۱۳۰	هدفهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت
۱۳۲	هدفهای ظاهری و واقعی
۱۳۲	هدفهای سازگار و ناسازگار
۱۳۴	هدفهای متحد و پراکنده
۱۳۵	هدفهای حفظ و تغییر وضع موجود
۱۳۸	منافع ملی
۱۴۴	انواع منافع ملی
۱۴۵	مدلهای بررسی سیاست خارجی
۱۴۸	عوامل مؤثر در سیاست‌گذاری خارجی
۱۴۸	۱. ارزشها و اعتقادات
۱۵۰	۲. زمینه‌های تاریخی و فرهنگی

۱۵۲	۳. تصویر کلی از سیاست بین الملل
۱۵۲	۴. برداشتها
۱۵۲	۵. مشکلات داخلی و افکار عمومی
۱۵۳	۶. نیازهای داخلی
۱۵۵	۷. ساختار نظام بین الملل
۱۵۷	استراتژیها و جهت گیریهای سیاست خارجی دولتها
۱۵۸	استراتژی بی طرفی
۱۷۲	استراتژی عدم تعهد
۱۸۲	استراتژی انزوای طلبی
۱۸۹	استراتژی اتحاد و تعهد
۱۹۸	دگرگونی در استراتژیها و جهت گیریهای سیاست خارجی دولتها
۲۰۲	تجدیدنظر در الگوهای سیاست خارجی
۲۰۵	چین به عنوان مطالعه موردی تغییر در جهت گیری سیاست خارجی
۲۰۷	مرحله تغییر استراتژی از وابستگی تا اتکال به خود
۲۰۹	دوران تغییر استراتژی «اتکا به خود» به «انزوای طلبی»
۲۱۰	تغییر استراتژی از «انزوای طلبی» به «تنوع جهت گیری» و «وابستگی نسبی»
۲۱۴	بهره گیری از تکنیکها و ابزارهای گوناگون در سیاست خارجی
۲۱۵	۱. دیپلماسی
۲۱۷	۲. ابزارهای اقتصادی
۲۲۲	۳. ابزارهای فرهنگی - تبلیغاتی
۲۲۴	۴. ابزارهای نظامی
۲۲۸	نهادها، عوامل و دستگاههای تنظیم کننده سیاست خارجی
۲۲۸	۱. قوه مجریه
۲۳۳	۲. قوه مقننه
۲۳۵	۳. گروههای ذی نفوذ و احزاب سیاسی
۲۳۷	۴. افکار عمومی
۲۳۹	۵. نهادهای نظامی
۲۴۱	۶. دانشمندان و متخصصان
۲۴۴	۷. سازمانهای اطلاعاتی و جاسوسی
۲۴۵	معیارهای تصمیم گیری در سیاست خارجی

۲۴۸	فصل ششم: هم‌گرایی و تعارض در سیاست بین‌الملل
۲۴۸	هم‌گرایی در سیاست بین‌الملل
۲۴۹	کارکرد گرایان
۲۵۱	نوکارکرد گرایان
۲۵۲	فدرالیستها
۲۵۴	نظریه مبادله
۲۵۶	تعارض در سیاست بین‌الملل
۲۵۶	۱. متغیرهای انسانی (سطح اول تحلیل)
۲۵۸	۲. مختصات دولتها (سطح دوم تحلیل)
۲۶۴	۳. بررسی تعارض در سطح نظام (سطح سوم تحلیل)
۲۷۴	فصل هفتم: نقد و ارزیابی نظریه‌های روابط بین‌الملل
۲۷۶	مساعی نظری در مطالعه روابط بین‌الملل
۲۸۲	لیبرالیسم
۲۸۶	انواع لیبرالیسم
۲۹۲	رویکردهای نولیبرال
۲۹۵	نقد و ارزیابی لیبرالیسم
۲۹۸	رنالیسم (واقع‌گرایی)
۳۰۰	محورهای اصلی رنالیسم
۳۰۲	رویکرد نورنالیستی سیاست بین‌الملل
۳۰۸	نقد و ارزیابی رنالیسم
۳۱۳	تفاوت دو رویکرد نولیبرالیسم و نورنالیسم
۳۱۷	فمینیسم
۳۲۲	پست‌مدرنیسم
۳۲۵	مطالعات صلح
۳۲۸	ملاحظات هنجاری و اخلاقی در سیاست بین‌الملل
۳۲۸	واقع‌گرایی و اخلاق بین‌المللی
۳۳۱	آرمان‌گرایی (ایدئالیسم) و اخلاق بین‌المللی
۳۳۷	نظریه‌های روابط بین‌الملل و کشورهای جنوب

۱. دولت به عنوان بازیگر اصلی در سیاست بین الملل ۳۳۷
۲. مسئله حاکمیت ۳۳۸
۳. اتحادها و ائتلافهای بین المللی ۳۴۰
۴. نظام بین المللی ۳۴۱
۵. تعارضات و ستیزهای بین المللی ۳۴۲

تقدیم به پدر و مادرم

مقدمه چاپ هفدهم

محیط بین‌المللی از چنان پویایی و تحرکی برخوردار است که به سادگی نمی‌توان تعاملات میان بازیگران را در مسیری خطی و ساده ارزیابی کرد. در این شرایط دگرگونی‌هایی که تحت تأثیر انقلابهای اقتصادی، فناوری، ارتباطی و سیاسی رخ می‌دهند، جملگی بر ساختارها و هنجارهای نظام بین‌المللی تأثیر می‌گذارند و ضمن تغییر قواعد بازی میان بازیگران، باعث تحولاتی عمده در مفاهیم جنگ، صلح، امنیت، دولت، حاکمیت، دیپلماسی و جز اینها می‌شوند. به موازات دگرگونی‌های مزبور، ما شاهد تغییرات رویکردی و نظری در تبیین، توضیح و تفسیر رویدادهای بین‌المللی هستیم، که در این روند عملاً یک نوع مطالعه بین‌پارادایمی می‌تواند به میزان قابل توجهی به تجزیه و تحلیل دقیق‌تر وقایع کمک کند.

با تجدید نظری که در کتاب حاضر به عمل آمده، سعی شده است تا اندازه زیادی از ابهامات کاسته شود و علاقه‌مندان به این رشته مطالعاتی بتوانند مطالب را سیستماتیک‌تر دنبال کنند. مباحثی که به طور عمده در این چاپ تجدید نظر شده‌اند عبارت‌اند از: موضوعات مطروحه در سیاست بین‌الملل، تجزیه و تحلیل نظام بین‌الملل، نقش دولت در سیاست بین‌الملل، بررسی تعارض، سطوح مختلف تحلیل، جایگاه مسائل اخلاقی و هنجاری در سیاست بین‌الملل.

امید است با توجه به موارد تجدید نظر شده، دانشجویان و محققان ارجمند بتوانند به نحو مؤثرتری مسائل و رویدادهای بین‌المللی را بررسی و تجزیه و تحلیل کنند.

عبدالعلی قوام

تیرماه ۱۳۹۰